

Peyzajın Görsel Analizinde Grafik Düşünme Süreci ve Soyutlama

Ayça Yeşim Çağlayan Kaptanoğlu

i.Ü. Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü Peyzaj Teknikleri Anabilim Dalı
34473 Bahçeköy/İstanbul

Tel: 0212 226 11 00 (25393), fax: 0212 226 11 13, email: ayesim@İstanbul.edu.tr

Kısa Özet

Günümüzde hızla artan kentleşme sonucu çevrenin değişen görsel malzemesinin kullanıcı algısına etkisi güçlenmekte ve görsel niteliğin geliştirilmesi, insanların estetik ihtiyaç ve beklentilerinin karşılanması açısından önem kazanmaktadır. Bu durum, peyzajın görsel analiz ve değerlendirmesinin yapılmasını gerektirir.

Analizi yapan kişinin, peyzaja ait görsel bilgi ve karakteri kısa sürede kaydetmesi, yorumlayabilmesi, bunları başkaları ile paylaşabilmesi ve farklı tasarım seçenekleri sunabilmesi için grafik düşünme sürecine ilişkin bir ifade (görsel sunum) tekniği geliştirmesi gereklidir.

Bu makalede, peyzajın estetik niteliklerinin görsel analizinde grafik düşünme sürecinin ve bir eskiz tekniği olan "soyutlama"nın, planıcı ve tasarımcının peyzaj özelliklerine ilişkin düşüncelerini iletme çabasındaki yeri ve önemine değinilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Peyzajın görsel analizi, görselleştirme, görsel soyutlama

The Graphical Thinking Process in the Visual Analysis of the Landscape and the Abstraction

Abstract

As a result of rapid urbanization, the effects of the changing visual materials of the environment on user perception have been increasing; therefore developing the visual quality have been gaining importance in terms of providing the aesthetics needs and hopes of people. This situation peens down the visual analysis and assesment of landscape.

Yayın Komisyonuna Sunulduğu Tarih : 06.11.2006

Yayına Kabul Edildiği Tarih : 10.04.2007

The person who makes the analysis should develop a visual presentation technique regarding with the graphical thinking process in order to note down the visual information and quality of landscape, to interpret them, to share them with other people and to present various design alternatives within a short time.

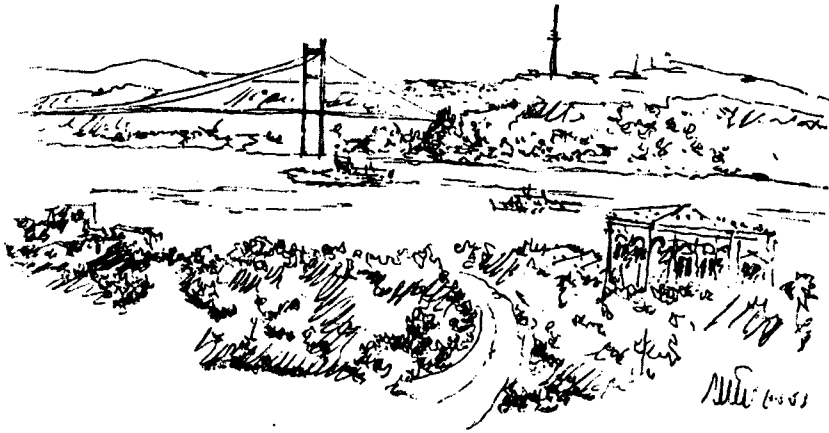
In this paper, the roles of the graphical thinking process in the visual analysis of aesthetic qualities of landscape and the "abstraction of landscape" as a preliminary sketching technique on the transmission of the idea of planners and designers about landscape qualities are being examined.

Keywords: Visual analysis of landscape, visualization, visual abstraction

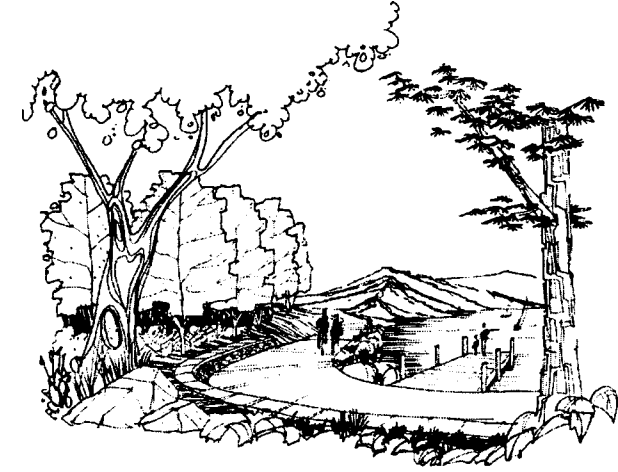
1. Giriş

Peyzaj estetiğine etkisi olduğu düşünülen peyzaj özellikleri ve öğelerinin dikkate alınarak arazi envanterinin çıkartıldığı, uzman görüşüne dayanan görsel kalite değerlendirme ve analizinde gerçek manzaraya ait görsel sunumlar, plançının fikir ve yorumlarını anlatmaya ve iletmeye yarayan en temel araçlardır (Daniel ve Boster, 1976; Lange, 2001). Bunlar içerisinde, mimarlık ve görsel sanatlarda bir grafik düşünme yolu olan eskizin yeri tartışılmazdır (Şekil 1) (İnceoğlu, 1995).

Özellikle, bir eskiz tekniği olan, belli biçimlere bağlı kalmaksızın gözlemcinin kısa sürede kendi düşünce ve yorumlarını somutlaştırmasına olanak sağlayan "soyutlama"ların peyzajın görsel analiz ve değerlendirmesine ilişkin grafik düşünme sürecindeki yeri ve önemi büyüktür (Şekil 2) (İnceoğlu, 1995).

Şekil 1. Taşkişla'dan görülen boğaz manzarasından İnceoğlu (1984)'nin bir eskiz çalışması (İnceoğlu, 1995).

Şekil 2. Görüntü düzlemleri ve temel peyzaj öğelerinin vurgulandığı eskiz çalışması (Reid, 1987).

2. Görsel Analiz Kavramı

Peyzajın sadece görsel özellikleri bakımından değil, işitme, koku, tat ve dokunma gibi duyarlarını da içeren mekân ve zaman kavramlarıyla birlikte ele alınması gerektiği bilinmektedir. Ancak peyzaj algısının %87'sinin "görsel algı"ya dayandığını kanıtlayan araştırmalar, "görsel analiz" in, alan kullanım kararlarındaki önemini vurgulamaktadır (British Columbia Forest Service, 1994).

Martin (2006), bir bütünü parçalayarak doğasının araştırılmasını, bileşenlerinin tariflenmesini, ilişkilerin irdelenerek çözümlenmesini "analiz" olarak tanımlamaktadır; "Görsel analiz" ise, çevreye bakmayı, öğrenmeyi ve görsel olarak çevreden alınan bilgileri amaca uygun olarak ayrıştırarak ilişkilerini incelemeyi, elde edinilen deneyimleri düşünce yoluyla sentezleyerek bazı değer yargularına ulaşmayı ve bu birikimi yeni çevrelerin tasarımında kullanmayı sağlama etkinliğidir, şeklinde tanımlanabilir (Aydınlı, 1992).

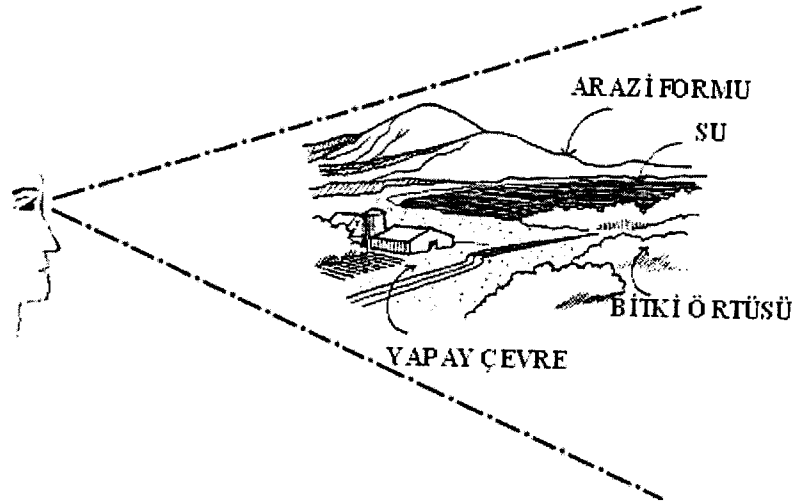
Bir mimar, homojen ve baskın çizgisel karaktere sahip bina veya sokağın görsel analizini ritm, ölçek, oran gibi faktörlere bağlı olarak sistematik bir ilişki içinde ele alabilirken (Aydınlı, 1992); farklı görüş uzaklığına sahip, doğal ve yapay öğelerin birarada bulunduğu peyzajın görsel analizinde, görüntünün bütününde aynı faktörler açısından sistematik bir ilişki kurmak oldukça zordur. Çünkü peyzaj, hem doğal hem de kültürel öğeleri içeren bir olgudur (Şekil 3).

Peyzajı oluşturan temel bileşenleri, "yeryüzü şekli", "bitki örtüsü", "su", "yaban hayatı" gibi doğal olarak ekosistemde varolan *doğal özellikler*; "inşa edilmiş yapıları", "bitki örtüsü ve arazi plastığının değişimi"ni içeren *insan etkileri*; bakan kişinin "çizgi",

“biçim”, “renk”, “doku” ve “ölçek” bazında algısal tepkilerinin göstergesi olan *estetik nitelikler* şeklinde üç gruba ayırmak mümkündür (BC Forest Service, 1994). Bu kapsamda peyzajın görsel analizi;

- Peyzajı oluşturan önemli doğal ve insan yapısı elemanları tanımlamak,
- Elemanları, tasarım öge ve ilkeleri (Biçim, Çizgi, Renk, Doku ve Ölçü) açısından analiz etmek,
- Peyzajda görsel açıdan belirgin birimleri tanımlamak esaslarını içermektedir (U.S. Department of Transportation, 1977).

Bileşenlerin çeşitliliği, görsel analizi yapan kişinin dikkate alması gereken, yani depolaması gereken görsel bilginin çeşidini ve sayısını arttırmaktadır.

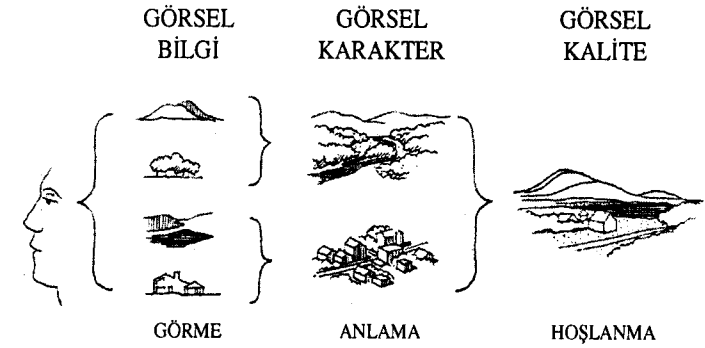
Şekil 3. Peyzajı oluşturan temel bileşenler (U.S. Department of Transportation, 1977)

Analizi yapan kişinin (çoğunlukla da peyzaj mimarı), bilgi birikimini arttırmak ve zenginleştirmek için görsel bilgiyi kaydetmesi, görsel not tutmayı alışkanlık haline getirmesi, çizerek düşünmesi, görüş ve önerilerini aktarabileceği bir grafik anlatım tekniği geliştirmesi zorunludur (Aydınlı, 1992). Böylece peyzaja ait görsel karakter yeni bir tasarım süreci için yorumlanmaya ve işlenmeye hazır hale gelebilecektir.

3. Grafik Düşünme Süreci

Görsel analiz sırasında, peyzaja ait görsel bilgiyi algılamaya ve kavramaya çalışan kişi sürekli “görsel düşünme” süreci içindedir.

Gözlem yapan kişi görüntüde varolan nesnelere (*görsel bilgi*) belirlemekte, bu nesnelere nasıl tanımlandığını saptamakta (*görsel karakter*) ve algıya etkisi olduğunu düşündüğü estetik (görsel) nitelikleri (*görsel kaliteyi*) ortaya koymaktadır (Şekil 4) (U.S. Department of Transportation, 1977; Özgüç, 1999).

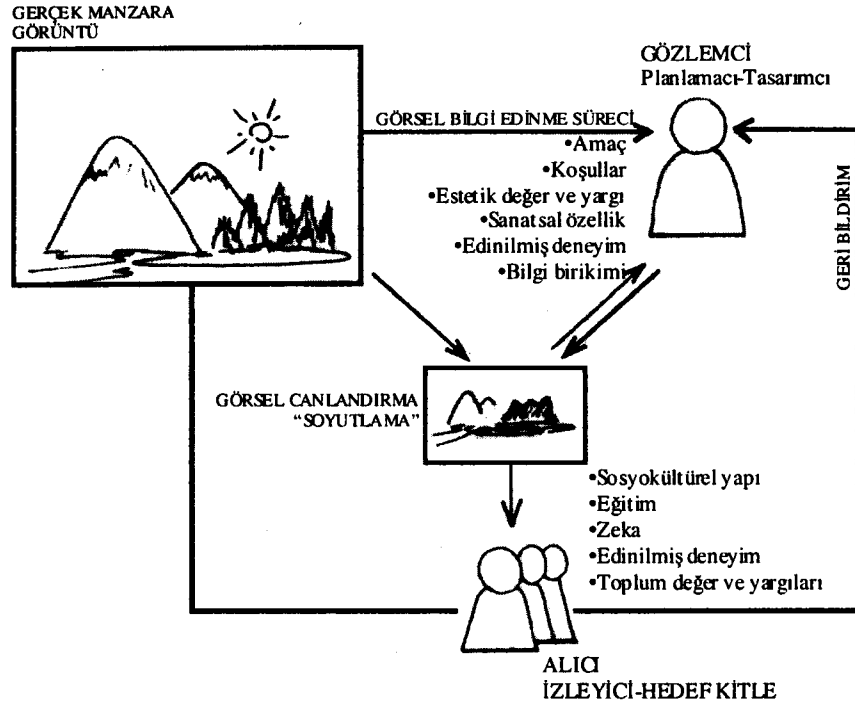

Şekil 4. Görsel bilgi edinme süreci (U.S. Department of Transportation, 1977)

“Görsel düşünme” sonucunda algılananların çizime dönüştürülmesine “grafik düşünme” adı verilir (Aydınlı, 1992). Çizerek düşünmek, bireyin kendisi ve başkaları ile konuşması, iletişim kurmasıdır (Şekil 5).

İletişimin amacı, önerilen tasarım veya konstrüksiyona ait görünüşün koşullarını, oluşturulma sürecini veya mekânın önemli bazı görsel özelliklerini açığa vurmak, karar aşamasında belli konuları yorumlamak ve kullanıcı veya diğer planlamacılara anlatmak amacıyla görüntüler oluşturmaktır (görselleştirme) (Sheppard, 1989).

Çizim, gözü, beyni ve eli içeren döngüsel bir iletişim sürecidir (Aydınlı, 1992). Özer (1993), bu sürecin, “gözlemciye ait olup, çizilen imajda beliren yani çizimi biçimlendiren yaşantılar; ve kendisine sunulan görüntüye ait birtakım renk ve biçim kompozisyonlarının karşısında gözlemciye meydana gelen yaşantılar olmak üzere iki ana bölümden oluştuğunu” ifade etmektedir (Şekil 6).

Şekil 5. Grafik düşünme süreci

Şekil 6. Görsel iletişim süreci (Aydınlı, 1992; Özer, 1993)

Seçicilik, grafik düşünme sürecinde önemli bir etkidir. Lockard (1977), "Kişi, sadece kavramaya değerli bulduğunu algılar, sunabildiklerini kavrar, seçebildikleri arasından alternatifleri sunar, doğruladıkları veya ikna olduklarını seçer ve sadece değerli bulduğuna ikna olur", sözüyle bunun önemini vurgulamaktadır. Varolan bütün bilgi ve mesajlar aynı anda algılanamamaktadır. Bir kısmı kişi tarafından seçilirken geri kalan ise dikkate alınmamaktadır (Becer, 2005). Bu nedenle görsel analiz ve değerlendirme amacıyla kendisi ve başkalarıyla iletişim çabası içinde olan gözlemci, belleğinde oluşan görüntüleri seçici davranarak çizimine yansıtılabilmelidir.

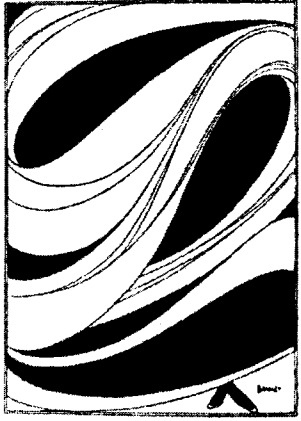
4. Görsel Analizde Soyutlamanın Yeri ve Önemi

Nesneye ilişkin izlenimleri aktarmada gerçek şekilden bağımsız olarak her türlü grafik elemanı (çizgi, doku, renk vb.) özgürce kullanma yollarının denendiği, algılanan özü vurgulamak için görsel anlatımı güçlendiren, sadeleştirilmiş bir betimleme yöntemi olan "soyutlama" zengin bilgi kaynağına sahip peyzajın analizinde önemli bir yere sahiptir (Özer, 1993; Aydın, 1992). Burada amaç, duyuyla algılanmış gerçeği, tasarımcının içindeki gerçekle kaynaştırmaktır (Şekil 7) (Richard, 2005).

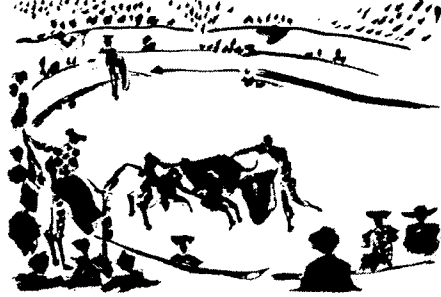
İnceoğlu (1995) soyutlamanın, "görsel anlatımlar içerisinde belli biçimlere bağlı kalma ve saplanma yerine; basitleştirme (sadeleştirme) ile biçimsel kavramlar oluşturmaya, seçicilikle belli öğelerin vurgulanmasına, algılananların kısa sürede anlam ifade edecek şekilde görselleştirilmesine olanak sağladığını" ifade etmektedir (Şekil 8) (İnceoğlu, 1995).

Öztopçu (1989) ise soyutlamayı "nesnenin özelliklerinden ya da özellikleri arasındaki ilişkilerden herhangi birini tek başına ele alan işlem" şeklinde tanımlamakta; soyutlamanın gerçekte ayrılmayanı, düşüncede ayırmakta olduğunu belirtmektedir.

Manzarada fiziksel özellik ve ilişkilerin indirgenmesine, vurgulanmasına, karşılaştırılmasına ve araştırıcı görselleştirmeye olanak sağlayan "soyutlama" ile, peyzaja ait zengin ve karmaşık görsel bilgi, kişinin görsel birikimi ile kısa süre içinde değerlendirmeye hazır, düzenlenmiş sistemli bir bilgi kaynağı ve tasarlanacak bir altlık haline gelmektedir (Şekil 9) (Uraz, 1993).

a

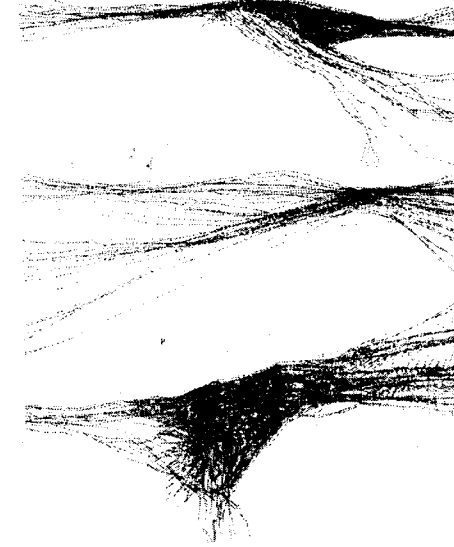

b

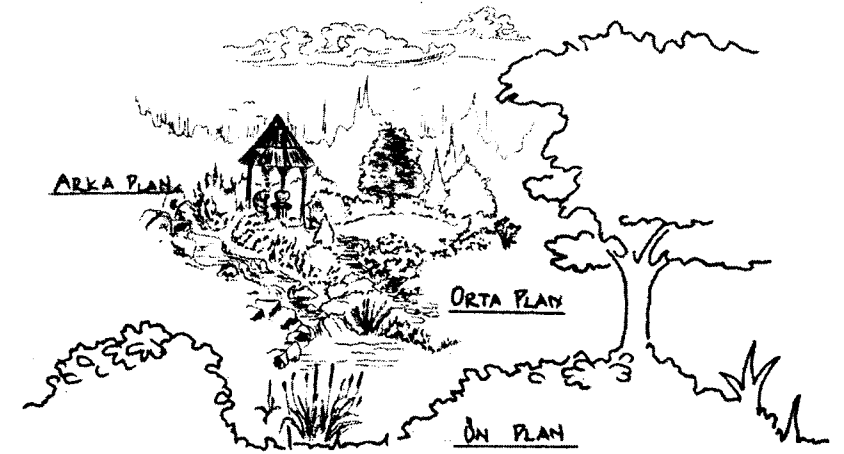

c

Şekil 7. Algılanan gerçeğin tasvirlenmesine ilişkin farklı soyutlama örnekleri (a) BRADLEY'in Serpantinli Dansöz. (b) PICASSO'nun Boğa Güreşi tablosu, (c) KLEE, Terkedilmiş Bahçe, 1909. (Özer, 1993; İnceoğlu, 1995).

Şekil 8. FEES, Doğa Anlatımı (İnceoğlu, 1995)

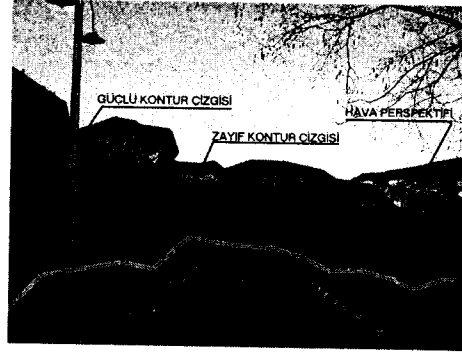

Şekil 9. Görüntü düzlemlerinin vurgulandığı soyutlama örneği (Özgüç, 2004)

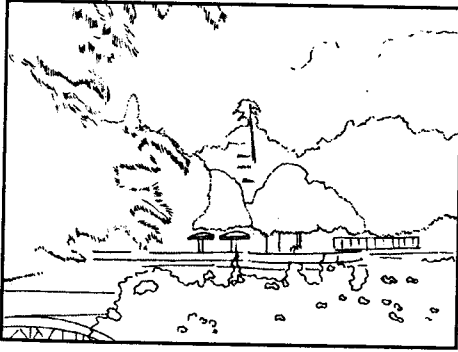
Manzaraya ait ayrı bir soyutlama çalışması yapılmadan da fotoğraf üzerinden analiz ve değerlendirme söz konusu olabilmektedir. Ancak bu durum yeni bir tasarım için oluşturulacak taslaklarda, mevcut görüntünün etkisinde kalınmasına ve belli koşullarla sınırlandırılmasına yol açmaktadır (Şekil 10, 11 ve 12) (Kaptanoğlu, 2006).

Şekil 10. Gerçek manzaraya ait bir fotoğraf örneği

Şekil 11. Fotoğraf üzerinde görsel analiz amacıyla oluşturulan bir altlık çalışması

Şekil 12. Çizgisel grafik analiz amacıyla fotoğraftan oluşturulan soyutlama örnekleri

Bu nedenle, manzaranın gerçeği veya fotoğrafına ait bir eskiz, hem özgürce yorum yapabilmeyi ve hem de kullanılan grafik teknik açısından görüntünün bütününe korunmasını sağlamaktadır. Bu yapısal bütünlük, görsel imgeyi de güçlü kılmaktadır (Berger, 2003).

Estetik niteliklerin analizinde, Aydınli (1992), "soyutlama" ile "fotoğraf" arasındaki önemli farkları özetlemektedir:

Fotoğraf :

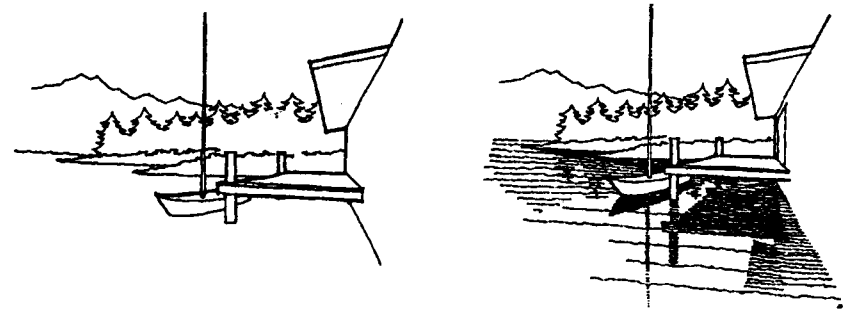
- İyi bir gözlem aracı olmasına rağmen konunun birçok özelliğini saklamakta; gizli tutmaktadır.
- Fotoğrafta renk etkisi önem kazanmaktadır.
- Belirli noktadan görülebilecek tüm detayları, tam ve doğru olarak yansıtmaktadır.
- Görünen bir objenin taklididir.

Soyutlama (Görsel anlatım eskizleri);

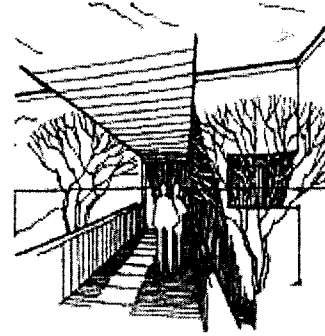
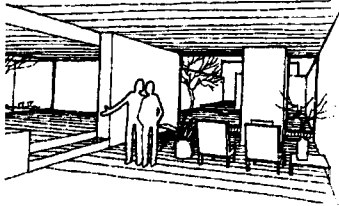
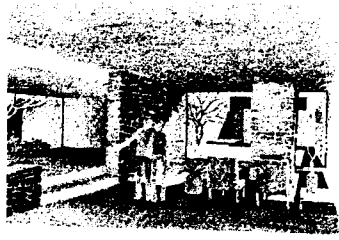
- Algılanan etkinliği açığa çıkartma potansiyeline sahiptir ve bu amaçla belirli kısımlar daha iyi vurgulanabilmektedir.
- Kişiyi çizerken ilginç gelen, dikkati çeken bir özelliğin vurgulanmasını amaçlamaktadır.
- Görülebilen objeleri, kişinin nasıl algıladığının bir kayıdır.

Soyutlamanın temel kaynağı olan "doğru gözlem yapabilme" alışkanlığı ve algılama yoluyla, nesneye ait öz (ana fikir)'ün ortaya çıkartılması, kavranması, vurgulanacak noktaların belirlenmesi öğrenilmektedir (Şekil 13 ve 14) (İnceoğlu, 1995).

Kişi daha çizime başlamadan, doğayı iyice anlamakta ve onu ezbere bilmekte, böylece kompozisyonu oluşturan peyzaj öğeleri arasındaki uyumu da çizimine yansıtmaktadır (Cheng, 2006). Soyutlama sayesinde nesneyle iletişim kurarak doğru mesajların alınması, salt bilgiye ulaşılması mümkün olmakta, yani "görsel keskinlik" artmaktadır (Aydınli, 1992).

Şekil 13. Çizgisel grafik analizde su ögesinin vurgulanması (Lockard, 1977)

Şekil 14. Yüzey tanımlamasına ilişkin soyutlama örnekleri (Lockard, 1977)

Bu nedenle, görsel bilgi çeşidi zengin olan peyzajda, form, çizgi, renk ya da dokunun dikkate alındığı çoklu fiziksel değişkenlerin analizinde vurgulanmak istenen öğelerin, en sade ve kısa sürede yorumlanmasına olanak veren “soyutlama”nın, peyzajın görsel analizinde ayrı bir yeri ve önemi vardır.

5. Tartışma ve Sonuç

Peyzaj planlaması yapılacak bir arazinin görsel kalitesinin iyileştirilmesi, görsel analizle estetik özelliklerinin saptanmasını ve değerlendirmesini gerektirmektedir. Planlamacı, peyzaja ait görsel bilgi ve karakteri, planlama, tasarım öge ve ilkeleri açısından irdelemek ve düşüncelerini başkaları ile paylaşmak zorundadır. Böylece elde edilen veriler yeni planlama ve tasarım stratejileri için işlenebilir bir altlık oluşturmaktadır.

Planlamacı ve tasarımcı bu süreçte, gözlem yapmakta, çevreyi algılamakta, doğayı anlamaya çalışmakta ve altlık için veri oluşturma gayretiyle ayrıntıları fark ederek kaydetmektedir.

Bu aşamada, görsel iletişim amacıyla oluşturulan serbest el çizimleri, peyzaj mimarının görsel bilgiyi kaydetmesi, kendi fikirlerini tekrar yorumlaması, düşünce ve önerilerini başkalarına anlatmasında en etkili yoldur.

Gözlem yapan kişi, analiz ve değerlendirme için, manzaraya ait fotoğraf veya bütünüyle gerçek manzaranın resimlendiği bir serbest el çalışmasından da

yararlanabilmektedir. Ancak bir eskiz tekniği olan “soyutlama”nın peyzaj mimarlığı açısından ayrı bir yeri vardır. Bunun nedeni;

- Peyzaja ait zengin ve karmaşık görsel bilginin, düzenlenerek sistemli bir bilgi kaynağı ve tasarlanacak bir altlık haline getirilebilmesi,
- Özellikle resmedilmesi zor olan doğal peyzaj öğelerinin farklı betimleme yöntemleri ile çizime kolayca aktarılabilmesi,
- Vurgulanmak istenen düşüncenin kısa sürede ve sade şekilde sunulabilmesi,
- Peyzaj öğelerinin görüntüde en sade şekilde tasvirlenmesi için kişiyi peyzajın görsel karakterini anlamaya zorlaması, böylece görsel keskinliği artırması,
- Tasarımcının, kompozisyonu oluşturan peyzaj öğeleri arasındaki uyumu ve dengeyi farklı betimleme şekilleri ile şiirsel bir dille anlatımına olanak sağlaması olarak özetlenebilir.

Kaynaklar

- Aydınlı, S., 1992.** Mimarlıkta Görsel Analiz. İstanbul Teknik Üniversitesi Yayını, İstanbul.
- Becer, E., 2005.** İletişim ve Grafik Tasarım. Dost yayınevi, Ankara, ISBN: 975-7501-09-3.
- Berger, J., 2003.** Görme Biçimleri. Çeviren: Yurdanur Salman, Metis Yayınları, İstanbul, ISBN: 975-342-083-8.
- British Columbia Forest Service, 1994.** Visual Landscape Design Training Manual. Recreation Branch Publication, Canada.
- Cheng, F., 2006.** Boşluk ve Doluluk, Çin Resim Sanatının Anlatım Biçimi. Çeviren: Kaya Özsegin, İmge Kitabevi, ISBN: 975-533-494-7.
- Daniel, T.C. and R. S. Boster, 1976.** Measuring Landscape Esthetics: The Scenic Beauty Estimation Method. USDA Forest Service Research Paper RM-167, Rocky Mountain Forest and Range Experiment Station Forest Service U.S. Department of Agriculture.
- İnceoğlu, N., 1995.** Düşünme ve Anlatım Aracı Olarak Eskizler. Helikon Yayınları, İstanbul, ISBN: 975-95147-0-2.
- Kaptanoğlu, A. Y. Ç., 2006.** Peyzaj Değerlendirmesinde Görsel Canlandırma Tekniklerinin Kullanıcı Tercihine Etkileri. Basılmamış Doktora Tezi, İ.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Lange, E., 2001.** Visualization in Landscape Architecture and Planning: Where we have been, Where we are and Where we might go from here, http://www.hsanhalt.de/CONTENT/la/mla_fl/conf/pdf/conf2002/o5lange.pdf (ziyaret tarihi: 20.05.2005).
- Lockard, W. K., 1977.** Design Drawing. Pepper Publishing, Tucson, Arizona, ISBN: 0-914468-01-4.

- Martin, R., 2006.** Fotoğraf Analizi, [http://www. Fotografya.gen.tr/issue-7/analiz.html](http://www.Fotografya.gen.tr/issue-7/analiz.html) (Ziyaret tarihi: 25.06.2005).
- Özer, B., 1993.** Yorumlar, Kültür, Sanat, Mimarlık. YEM Yayın, İstanbul, ISBN: 975-7438-15-4.
- Özgüç, İ. M., 1999.** TEM Hadımköy – Kınalı Arası Peyzaj Planlaması Üzerinde Görsel Araştırmalar. Basılmamış Doktora Tezi, İ.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Öztopçu, H. A., 1989.** Kurgusal Mekan, <http://mimoza.marmara.edu.tr/avni/avni/kurgusalmekan.htm> (Ziyaret tarihi:28.09.2006).
- Reid, G. W., 1987.** Landscape Graphics. ASLA, Whitney Library of Design, New York, USA, ISBN: 0-8230-7331-9.
- Richard, L., 2005.** Ekspresyonizm Sanat Ansiklopedisi. Remzi Kitabevi, İstanbul, ISBN: 975-14-0292-1.
- Sheppard, R. J., 1989.** Visual Simulation: A User's Guide for Architects, Engineers and Planners. Van Nostrand Reinhold, New York, ISBN: 0-442-27827-6.
- Uraz, T. U., 1993.** Tasarlama, Düşünme, Biçimlendirme. İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.
- U.S. Department of Transportation, 1977.** Esthetics and Visual Resource Management for Highways. U.S. Department of Transportation Federal Highway Administration National Highway Institute and Office of Environmental Policy, Seattle, Washington.